

ทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชน

Received: 4 April 2023

Revised: 19 June 2023

Accepted: 29 August 2023

วราพรรณ อภิศุภโชค*
กิตตินาถ เรขาลิลา**
พองอำไพ คงเจริญ***
ทักษยา วัชรสารทรัพย์****

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสื่อสารข้อมูลในรูปแบบสื่อสังคมออนไลน์ที่เผยแพร่ข้อมูลได้อย่างรวดเร็วส่งผลให้การนำเสนอข้อมูลมีทั้งที่ถูกต้องและข้อมูลที่เป็นเท็จหรือข่าวปลอม (Fake News) ซึ่งหมายถึงข่าวที่สร้างขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจผิดให้แก่คนจำนวนมาก ข้อมูลเท็จเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อบุคคล สังคมและประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มเสี่ยงที่มีโอกาสถูกหลอกลวงจากข่าวปลอมได้ง่าย บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิด 1) องค์ประกอบของทักษะสำคัญ ได้แก่ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการรู้สารสนเทศ และทักษะการรู้ดิจิทัล 2) ความเสี่ยงบนออนไลน์สำหรับเยาวชน และ 3) วิธีการประเมินข่าวปลอม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชน พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้

บทความวิชาการ

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

ทักษะศตวรรษที่ 21;
ความเสี่ยงบนออนไลน์;
ข่าวปลอม

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชานิเทศศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: warapan.a@ku.th (ผู้ประพันธ์บรรณกิจ)

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: kittinata.r@ku.th

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาต่างประเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: pongampai.k@ku.th

**** อาจารย์ประจำภาควิชานิเทศศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ติดต่อได้ที่: taksaya.w@gmail.com

The Important Skills and Online Risk Prevention in Fake News Evaluation for Adolescents

Received: 4 April 2023

Revised: 19 June 2023

Accepted: 29 August 2023

Warapan Apisuphachok^{*}Kittinata Rhekhalilit^{**}Pong-ampai Kongcharoen^{***}Taksaya Watcharasarnsap^{****}

The advancement of information technology in the twenty-first century, along with changes in communication such as social media, has led to rapid information dissemination. Unfortunately, a significant portion of the presented information may be incorrect or false. This type of information is known as fake news, and it is intended to deceive many people. The impact of fake news is widespread, affecting people, society, and nations, including adolescents who are particularly vulnerable. To address this issue, the author proposes "The Model of Key Skills and Online Risk Prevention in Fake News Assessment for Adolescents," which consists of three parts: 1) a synthesis of key skill components, specifically media literacy skills, information literacy skills, and digital literacy skills; 2) online risks for youth; 3) fake news assessment. This model aims to equip adolescents with the necessary skills to identify and prevent online risks associated with fake news.

Academic Article

Abstract

Keywords

21st-century skills;
online risk;
fake news

^{*} Assistant Professor, Department of Communication Arts and Information Sciences, Faculty of Humanities, Kasetsart University, e-mail: warapan.a@ku.th (corresponding author)

^{**} Assistant Professor, Department of Foreign Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University, e-mail: kittinata.r@ku.th

^{***} Assistant Professor, Department of Foreign Languages, Faculty of Humanities, Kasetsart University, e-mail: pongampai.k@ku.th

^{****} Lecturer, Department of Communication Arts and Information Sciences, Faculty of Humanities, Kasetsart University, e-mail: taksaya.w@gmail.com

1. บทนำ

ปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศส่งผลต่อรูปแบบการผลิตสื่อจากเดิมสื่อสิ่งพิมพ์เป็นเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ที่สามารถสื่อสารในวงกว้างยิ่งขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศยังส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านภูมิทัศน์สื่อ (Media Landscape) ทั้งด้านรูปแบบการสื่อสารจากเดิมเริ่มจากผู้ส่งสาร (Sender) เป็นการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่เริ่มจากผู้ใช้งานเป็นผู้สร้างเนื้อหา (User Generated Content) ด้านเป้าหมายของการสื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ผู้รับสารเป็นกลุ่มมวลชนที่มีลักษณะเหมือนกัน เป็นการสื่อสารผ่านสื่อใหม่ถึงผู้รับสารที่มีพฤติกรรมแตกต่างกันไป มีความสนใจและความต้องการแตกต่างกัน และด้านช่องทางการสื่อสาร หรือแพลตฟอร์มที่มีการหลอมรวมสื่อ (Media Convergence) เข้าด้วยกัน (Positioning, 2014) ส่งผลให้เกิดสื่อใหม่ (New Media) ที่มีการหลอมรวมเทคโนโลยี เช่น เว็บไซต์ สื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เป็นสื่อกลางในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ที่ทำให้บุคคลมีส่วนร่วมในการนำเสนอและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อกลางที่ผู้ส่งสารสามารถแบ่งปันสารหรือเนื้อหาไปยังผู้รับผ่านเครือข่ายออนไลน์ โดยสามารถโต้ตอบกันระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารด้วยกันเอง (พิชิต วิจิตรบุญรักษ์, 2554; ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) หากกล่าวถึงประโยชน์ของสื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อองค์กรในด้านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการติดต่อสื่อสารกับลูกค้า และยังทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ เช่น อาชีพนักสร้างคอนเทนต์ (Content Creator) สตรีมเมอร์ (Streamer) เป็นต้น ถึงแม้ว่าการนำเสนอข้อมูลข่าวสารบนสื่อสังคมออนไลน์จะทำได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็นำมาซึ่งข้อมูลที่ไม่ถูกต้องในรูปแบบข่าวปลอม (Fake News) จำนวนมาก

ข่าวปลอมเป็นข่าวที่เป็นเท็จหรือข่าวที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อเจตนาให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจผิด หรือเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ ข่าวปลอมเป็นประเภทหนึ่งของการหลอกลวงหรือการกระจายข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง (Jaster & Lanis, 2018) จากงานวิจัยของนักทฤษฎี และวิโรจน์ สุทธิสีมา (2560) และงานวิจัยของ วิเศษ ฤกษ์ฤกษ์ และคณะ (2561) พบว่า คนไทยส่วนใหญ่มีทักษะด้านสื่อในระดับปานกลางและจะเลือกเชื่อถือข้อมูลที่อยู่บนสื่อสังคมออนไลน์ รวมทั้งมีทัศนคติเชิงบวกต่อสื่อออนไลน์ ซึ่งจะเลือกอ่านแบบไม่คำนึงถึงหลักความเป็นวิชาการ โดยกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากข่าวปลอมมากที่สุด จากการศึกษาของอัลบาเรซ (Alvarez, 2021) เกี่ยวกับการรับมือข่าวปลอมของเยาวชนอายุ 15 ปีจากทั่วโลกพบว่าเยาวชนในประเทศที่ได้เปรียบทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น อังกฤษ ญี่ปุ่น เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ และเดนมาร์ก จะมีระดับความรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์การอ่านและการประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลที่สูงกว่ากลุ่มประเทศที่ด้อยโอกาส โดยการวิจัยยังพบว่าประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศด้อยโอกาสและมีการให้ความรู้กับเยาวชนในประเทศดังกล่าวในระดับที่ต่ำมาก ในลำดับที่ 77 จากกลุ่มประเทศ OECD ทั้งหมด 78 ประเทศ

นอกจากนี้ผลงานวิจัยในต่างประเทศยังกล่าวว่าเยาวชนไม่สามารถประเมินข่าวที่ให้ข้อมูลแบบผิดๆ (Misinformation) และข่าวหลอกลวง (Hoaxes) ได้ (Loos, Ivan & Leu, 2018; Dumitru, 2020) โดยการศึกษาของ ซู, สเตอร์แมน และยัง (Xu, Shtulman, & Young, 2022) พบอีกว่าเยาวชนจะไม่สามารถแยกแยะได้ว่าข่าวใดเป็นข่าวหลอกลวงจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและไม่สามารถคัดกรองข่าวปลอมได้ นอกจากนี้เยาวชนแยกแยะข่าวปลอมได้แยกว้าผู้ใหญ่ และจากงานวิจัยของเบทแมน (Bateman, 2021) แสดงให้เห็นว่าเยาวชนกลุ่มตัวอย่างกว่า 2,000 คนที่มีอายุระหว่าง 8 ถึง 17 ปี ในประเทศอังกฤษ พบว่าร้อยละ 48 พบข้อมูลที่ไม่ถูกต้องบนออนไลน์ทุกวัน และ 1 ใน 10 คนยังพบข้อมูลดังกล่าวมากกว่า 10 ครั้ง ร้อยละ 43 ยังพบว่าเพื่อนและคนรอบข้างมีการแบ่งปันเนื้อหาที่ทำให้

เกิดความเข้าใจผิด และร้อยละ 35 ยังกล่าวว่าพวกเขาเคยเห็นกลุ่มผู้ทรงอิทธิพล (Influencers) บล็อกเกอร์ (Bloggers) คนดัง (Celebrities) แชร์ข้อมูลดังกล่าว และร้อยละ 63 มีแนวโน้มที่จะเชื่อเนื้อหาดังกล่าว

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวพบว่าเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีโอกาสหลงเชื่อข่าวปลอมบนออนไลน์ได้ง่าย ผู้เขียนจึงขอเสนอรูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชนโดยสังเคราะห์แนวคิด 1) องค์ประกอบของทักษะสำคัญ ได้แก่ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการรู้สารสนเทศ และทักษะการรู้ดิจิทัล 2) ความเสี่ยงบนออนไลน์สำหรับเยาวชน และ 3) วิธีการประเมินข่าวปลอม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชน พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้

2. ทักษะสำคัญเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 (ค.ศ. 2000-ค.ศ. 2100) ส่งผลต่อสังคม เศรษฐกิจ และประเทศชาติ มนุษย์จึงจำเป็นต้องเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ การพัฒนาทักษะจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตประจำวัน ทำงาน หรือสื่อสารร่วมกับผู้อื่นได้ อีกทั้งยังสามารถใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้บุคคลยังจำเป็นต้องมีทักษะสำคัญเพื่อการเรียนรู้ 3 ทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy Skills) 2) ทักษะการรู้สารสนเทศ (Information Literacy Skills) และ 3) ทักษะการรู้ดิจิทัล (Digital Literacy Skills) ซึ่งทั้งสามทักษะนี้จะช่วยให้บุคคลสามารถประเมินและใช้สื่อสมัยใหม่ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

การรู้เท่าทันสื่อ หมายถึงความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมินและสร้างสื่อในรูปแบบต่างๆ ได้ เป็นความสามารถในการประเมินประเด็นแต่ละประเด็นว่าสิ่งใดดี ไม่ดี และการมีส่วนร่วมในการสื่อสารกับผู้อื่นซึ่งครอบคลุมทักษะและความสามารถที่จำเป็นสำหรับการประเมินสื่อในสภาพแวดล้อมของการสื่อสารรูปแบบใหม่ในโลกของดิจิทัลและการใช้สื่อมัลติมีเดียในการสื่อสาร (Aspen Media Literacy Leadership Institute, 1992; Tornero, 2004) การรู้เท่าทันสื่อเป็นทักษะและความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมินและสร้างเนื้อหาสื่อในบริบทที่หลากหลาย ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 4 ประการสามารถใช้ในเข้าถึงสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต (Livingstone, 2004) สำหรับโครงสร้างการรู้เท่าทันสื่อมี 2 มิติ คือ 1) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่แต่ละบุคคลเชื่อมโยงเข้าถึงสื่อและมีบริบทการรู้เท่าทันสื่อ และ 2) ความสามารถส่วนบุคคล ประกอบด้วยทักษะในการใช้สื่อ การทำความเข้าใจสื่ออย่างมีวิจารณญาณ และมีทักษะในการสื่อสาร โดยการรู้เท่าทันสื่อของยุโรปเป็น ชาร์เตอร์ (European Charter of Media Literacy, n.d. Cited in Tornero, 2008) จำแนกออกเป็น 7 สมรรถนะหลัก ดังนี้

1. การใช้เทคโนโลยีสื่ออย่างมีประสิทธิภาพเพื่อเข้าถึง จัดเก็บ ค้นคืน และแบ่งปันเนื้อหาเพื่อตอบสนองความต้องการและความสนใจของบุคคลและชุมชน
2. การเข้าถึงและการตัดสินใจเลือกข้อมูลข่าวสารจากสื่อในรูปแบบที่หลากหลายและเลือกเนื้อหาจากแหล่งวัฒนธรรมและแหล่งสถาบันที่แตกต่างกันได้
3. มีความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อที่ถูกเผยแพร่ว่าต้องการสื่อสารอะไรกับใคร
4. สามารถวิเคราะห์ถึงเทคนิค ภาษาและแบบแผนที่ใช้ในสื่อสาร รวมถึงข้อมูลที่ต้องการถ่ายทอดได้
5. สามารถใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์เพื่อแสดงออกและสื่อความคิด ข้อมูล และความคิดเห็นได้

6. สามารถระบุ หลักแหล่ง และ/หรือรู้ถึงความแตกต่างของเนื้อหาสื่อและบริการซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ทำให้ไม่พอใจ และเป็นอันตราย

7. สามารถใช้สื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยและมีความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองได้

การรู้สารสนเทศเป็นการกำหนดทักษะที่ต้องการเพื่อให้สามารถกำหนด ค้นหา เข้าถึง วิเคราะห์ และสามารถนำสารสนเทศไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (American Library Association, 2000) เป็นการผสมผสานทักษะด้านการค้นคว้า การประเมินความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยมีความสามารถในการเชื่อมโยงการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิมและสามารถใช้สารสนเทศให้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผสมผสานความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจ วัฒนธรรม กฎหมายและการเมือง โดยสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Association of School Libraries, 1998) ได้กำหนดมาตรฐานในการพัฒนาทักษะการรู้สารสนเทศสำหรับเยาวชน 9 มาตรฐาน ดังนี้

1. ผู้เรียนจะต้องเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สามารถระบุแหล่งสารสนเทศ มีกลยุทธ์ในการสืบค้นสารสนเทศ เป็นต้น
2. ผู้เรียนสามารถประเมินสารสนเทศได้อย่างมีหลักการ เช่น สามารถกำหนดเนื้อหาที่ถูกต้อง ตรงประเด็นและครอบคลุมสิ่งที่ต้องการ รู้ถึงความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น เป็นต้น
3. ผู้เรียนสามารถใช้สารสนเทศได้อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ เช่น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหา สามารถสร้างและเผยแพร่ในรูปแบบที่เหมาะสมได้ เป็นต้น
4. ผู้เรียนนำความรู้และทักษะไปใช้ในการศึกษาตามความถนัดและความสนใจของแต่ละบุคคล
5. ผู้เรียนทำความเข้าใจและเห็นคุณค่าของวรรณกรรมและนำเสนอสารสนเทศได้อย่างสร้างสรรค์
6. ผู้เรียนเป็นผู้เฝ้าหาความเป็นเลิศทางสารสนเทศ เช่น สามารถกำหนดกระบวนการสืบค้นที่ทำให้การค้นสารสนเทศได้ดี รวมไปถึงการแก้ไขปรับปรุงวิธีการให้ทันสมัยอยู่เสมอ เป็นต้น
7. ผู้เรียนเข้าใจความสำคัญของสารสนเทศในสังคมประชาธิปไตยและใช้สารสนเทศให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม
8. ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสมและมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ
9. ผู้เรียนเข้าร่วมชุมชนและสังคมเพื่อการสื่อสารและสร้างความรู้

สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Library Association, 2013) ให้ความหมายของการรู้ดิจิทัลไว้ว่าเป็นความสามารถในการใช้สารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสารเพื่อค้นหา ประเมิน สร้างสรรค์ และสื่อสารสารสนเทศ ซึ่งต้องการทั้งทักษะทางเทคนิคและทักษะทางการคิด ราชสมาคม (The Royal Society, 2012) กล่าวถึงการรู้ดิจิทัลว่าเป็นทักษะขั้นพื้นฐานหรือความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์อย่างมั่นใจ ปลอดภัยและมีประสิทธิภาพซึ่งรวมไปถึงความสามารถในการใช้ซอฟต์แวร์สำนักงานต่างๆ เช่น Word และอีเมล ความสามารถแก้ไขภาพ ตัดต่อเสียง และภาพเคลื่อนไหว ความสามารถในการใช้เว็บไซต์ค้นหาข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต เป็นต้น นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2565) ยังกล่าวถึงทักษะในการนำเครื่องมืออุปกรณ์และเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบัน อาทิ คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ แท็บเล็ต โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อออนไลน์มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อตอบสนองการใช้ชีวิตประจำวัน การศึกษาหาความรู้ การทำงานในยุคสังคมดิจิทัล (Nelson, 2022) โดย คอร์ดเดล (Cordell, 2013) กล่าวถึงการรู้ดิจิทัลระดับบุคคล (A Digitally Literacy Person) ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. มีทักษะที่หลากหลาย รวมถึงกระบวนการคิดและเทคนิคที่จำเป็นต้องใช้ในการค้นหา การทำความเข้าใจ การประเมิน การสร้างและการสื่อสารสารสนเทศดิจิทัล
2. สามารถใช้เทคโนโลยีที่หลากหลายและสามารถเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการสืบค้นและเข้าถึงข้อมูล สามารถตีความผลการสืบค้นที่ได้ รวมถึงสามารถตัดสินใจในเรื่องคุณภาพของสารสนเทศที่ค้นคืนมาได้
3. มีความเข้าใจในความสัมพันธ์ของกลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความรู้เรื่องสิทธิส่วนบุคคลและการใช้สารสนเทศที่เหมาะสม (Appropriate Stewardship of Information)
4. สามารถใช้ทักษะและเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการสื่อสารและการทำงานร่วมกับเพื่อน เพื่อนร่วมงาน ครอบครัวและกลุ่มสาธารณะทั่วไป
5. สามารถใช้ทักษะการรู้ดิจิทัลการเข้าร่วมกิจกรรมประชาคมและมีส่วนทำให้เกิดความเคลื่อนไหว แจ้งข่าวสารและการเข้าร่วมในชุมชนอย่างรับผิดชอบ

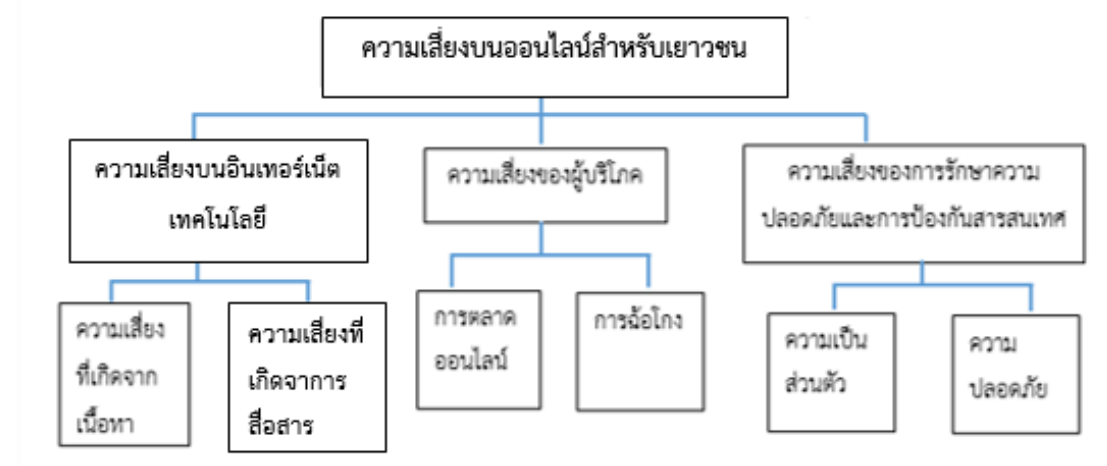
จากความหมายของทักษะสำคัญเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งให้ เห็นว่าการรู้เท่าทันสื่อ การรู้สารสนเทศ และการรู้ดิจิทัลเน้นที่การใช้สื่อออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัล นอกจากนี้ผู้เขียนยังมีความคิดเห็นว่ายานามีส่วนที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน คือ เรื่องของการค้นหา การเข้าถึง การประเมิน และการนำมาใช้ แต่อาจจะมีบางส่วนที่แตกต่างกัน โดยการรู้เท่าทันสื่อมีความคล้ายกับคำว่าทักษะการรู้สารสนเทศ ซึ่งการรู้เท่าทันสื่อจะเน้นที่การประเมินสื่อมากกว่า ส่วนทักษะการรู้สารสนเทศจะช่วยส่งเสริมให้ผู้อ่านมีความเข้าใจและความรู้ในการประเมินสื่อในรูปแบบที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งสองทักษะจะช่วยในการประเมินสื่อในรูปแบบออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก ส่วนการรู้ดิจิทัลจะเน้นการพัฒนาทักษะในการใช้เครื่องมือคอมพิวเตอร์เป็นหลัก

นอกจากนี้ จากวรรณกรรมข้างต้นผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ประกอบของทักษะสำคัญ ได้แก่ ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ทักษะการรู้สารสนเทศ และทักษะการรู้ดิจิทัลที่สำคัญสำหรับเยาวชนในศตวรรษที่ 21 จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การเรียนรู้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ เช่น การทำความรู้จักเกี่ยวกับรูปแบบของสื่อและแหล่งของสื่อ ทราบเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของแหล่งที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น
2. การเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ เช่น การเรียนรู้วิธีการใช้ การเข้าถึง กลยุทธ์การสืบค้น รวมถึงการเรียนรู้เรื่องการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น
3. การเรียนรู้การประเมิน เช่น การเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอมีความน่าเชื่อถือ มีแหล่งอ้างอิงที่ชัดเจน มีผู้รับผิดชอบในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร มีความทันสมัย สามารถตรวจสอบข้อมูลข่าวสารที่น่าเสนอได้ รู้ว่าข้อมูลข่าวสารนั้นไม่ใช่ข่าวปลอม รวมถึงสามารถเลือกใช้ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เป็นต้น
4. การเรียนรู้การใช้สื่อ การใช้สารสนเทศ และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม เช่น เมื่อผู้เรียนนำข้อมูลข่าวสารมาใช้จะต้องตระหนักถึงประเด็นกฎหมายและจริยธรรม สามารถประเมินสื่อก่อนนำสารสนเทศมาใช้โดยไม่ผิดกฎหมายและจริยธรรม เป็นต้น

3. ความเสี่ยงบนออนไลน์สำหรับเด็ก

องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development, 2011) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความเสี่ยงบนออนไลน์สำหรับเด็ก (Online Risks for Children) ที่กำหนดขึ้นโดย Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), Working Party on Information Security and Privacy (WPISP) และ Committee on Consumer Policy (CCP) จำแนกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ความเสี่ยงบนเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต (Internet Technology Risks) 2) ความเสี่ยงของผู้บริโภค (Consumer-related Risks) และ 3) ความเสี่ยงของการรักษาความปลอดภัยและการป้องกันสารสนเทศ (Information Privacy and Security Risks) รายละเอียด ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1. ประเภทของความเสี่ยงบนออนไลน์ที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชน
องค์กรเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและพัฒนา
(ที่มา: Organization for Economic Co-operation and Development, 2011)

จากภาพที่ 1 ประเภทของความเสี่ยงบนออนไลน์ที่มีผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนมีดังนี้ (Organization for Economic Co-operation and Development, 2011)

1. ความเสี่ยงบนเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต (Internet Technology Risks) ปัจจุบันเด็กเป็นกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นชาวดิจิทัล (Digital Natives) เพราะเป็นกลุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับอินเทอร์เน็ตและใช้อินเทอร์เน็ตเป็นประจำซึ่งสามารถพบความเสี่ยงในด้านเนื้อหา (Content Risks) และความเสี่ยงจากการติดต่อสื่อสารกับคน (Contact Risks)

1.1 ความเสี่ยงที่เกิดจากเนื้อหา (Content Risks) ประกอบด้วย 1) เนื้อหาที่ผิดกฎหมาย (Illegal Content) 2) เนื้อหาที่เป็นอันตราย (Harmful Content) และ 3) การนำเสนอเรื่องราวที่เป็นอันตราย (Harmful Advice)

1.2 ความเสี่ยงจากการติดต่อสื่อสาร (Contact Risks) เป็นความเสี่ยงเมื่อเด็กได้มีการโต้ตอบออนไลน์หรือเมื่อเด็กได้เข้าร่วมสนทนาแบบออนไลน์ สามารถจำแนกเป็น 1) การสนทนาโต้ตอบแบบมีเจตนาทำร้ายเด็ก เช่น การหลอกล่อ ล่อลวงเพื่อหวังผลประโยชน์ทางเพศ (Cyber Grooming) เป็นต้น 2) การสื่อสารออนไลน์ที่แสดง

ถึงความเกลียดชัง และ 3) เด็กเกิดอันตรายต่อตนเองจากการกระทำของเขาหรือเธอ เช่น การแชร์ไฟล์ที่ผิดกฎหมาย การแชร์ข้อมูลที่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่น เป็นต้น

2. ความเสี่ยงของผู้บริโภค โดยเด็กจะเผชิญความเสี่ยงเมื่อ 1) ได้รับข้อความทางการตลาดออนไลน์ และ 2) ได้รับข้อความเชิงพาณิชย์ที่ไม่ได้ระบุถึงเพศและวัย ข้อความเหล่านี้อาจทำให้เด็กที่ไม่มีความรู้และประสบการณ์ถูกเอาเปรียบและได้รับความเสียหายได้ (Organization for Economic Co-operation and Development, 2011)

3. ความเสี่ยงของการรักษาความปลอดภัยและการป้องกันสารสนเทศ (Information Privacy and Security Risks) ในด้านความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย ประกอบด้วย 1) ความเป็นส่วนตัว (Information Privacy) เช่น ถูกก่อกวนหรือตามคำขออนุญาตเพื่อเข้าใช้งานหรือใช้บริการ การยืนยันเพื่อทำการสมัครสมาชิกในการใช้บริการ ซึ่งการสมัครสมาชิกสำหรับเด็กควรได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองก่อน (Fielder, Gardner, Nairn, & Pitt, 2007; Dooley, Cross, Hearn, & Treyvaud., 2009) และ 2) ความปลอดภัย (Information Security) เช่น มัลแวร์ (Malware) และสปายแวร์ (Spyware) ซึ่งมัลแวร์เป็นโปรแกรมที่เขียนขึ้นเพื่อทำอันตรายต่อข้อมูลในระบบ เช่น ทำให้เครื่องคอมพิวเตอร์ทำงานผิดปกติ ขโมยหรือทำลายข้อมูลหรืออาจจะเปิดช่องทางให้ผู้ไม่หวังดีเข้ามาควบคุมเครื่องของเราได้ ส่วนสปายแวร์จะคอยดูพฤติกรรมการใช้คอมพิวเตอร์และยังขโมยข้อมูลส่วนตัวของเราไปด้วย (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2563)

จากแนวคิดความเสี่ยงบนออนไลน์ที่มีผลกระทบกับเยาวชนจำแนกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ความเสี่ยงบนเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ปัจจุบันเยาวชนเติบโตและมีการใช้เทคโนโลยีทุกวัน 2) ความเสี่ยงของผู้บริโภค เยาวชนอาจถูกหลอกลวงให้หลงเชื่อจากการตลาดออนไลน์ และ 3) ความเสี่ยงของการรักษาความปลอดภัยและการป้องกันสารสนเทศ หากเยาวชนไม่รู้จักวิธีการป้องกันความเป็นส่วนตัวและการป้องกันไวรัสที่มากจากการใช้เทคโนโลยีก็อาจส่งผลให้เกิดอันตรายและเกิดอาชญากรรมบนออนไลน์ได้

4. การประเมินข่าวปลอม (Fake News)

ข่าวปลอมเป็นข่าวที่เป็นเท็จหรือข่าวที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเจตนาให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจผิด เป็นเรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นโดยไม่มีความจริง เพื่อเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ ข่าวปลอมเป็นการหลอกลวงหรือการกระจายข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง โดยอาศัยช่องทางการสื่อสารรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจผิดแก่คนหมู่มาก และตั้งใจที่จะเผยแพร่เป็นข้อมูลแบบหลอกลวง (Desai, Mooney, & Oehrli, 2018; Jaster & Lanis, 2018) รวมไปถึงข่าวที่อาจเกิดขึ้นโดยเจตนาในการสร้างข่าวเท็จที่สามารถตรวจสอบได้และจริงใจ (Allcott & Getzkow, 2017) ประกอบไปด้วย

1. ข่าวที่ให้ข้อมูลแบบผิดๆ (Misinformation) เป็นข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เข้าใจผิด และอาจถูกเผยแพร่โดยไม่ตั้งใจ เนื่องจากความผิดพลาดในการนำเสนอ รวมไปถึงการตีความที่ไม่ถูกต้องด้วย ในทางตรงกันข้าม คำว่าข้อมูลเท็จ (Disinformation) เป็นการบิดเบือนข้อมูลโดยเจตนา อาจจะเป็นการมุ่งหวังประโยชน์บางอย่าง เช่น การแสวงหารายได้และสร้างปัญหาต่างๆ ซึ่งคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าข้อมูลเท็จก็คือ การหลอกลวง (Hoaxes) ที่มีเจตนาที่จะหลอกลวงผู้อ่านให้หลงเชื่อ ในบางครั้งอาจถูกแฝงมากับไวรัสคอมพิวเตอร์ (Fernandez & Alani, 2018; Lazer et al., 2018)

2. ข่าวเหน็บแนม (Satirical News) หรือข่าวเสียดสี (Parody News) เขียนขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิง เพื่อสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้อ่าน แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าวเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงด้วยการเขียนข่าวเชิงล้อเลียนและเสียดสี (Rubin, Conry, Chen, & Cornwell, 2016) ซึ่งข่าวเหล่านี้อาจจะเป็นอันตราย หากถูกแชร์นอกบริบท (Rubin, Chen & Conroy, 2015)

3. การโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เป็นข้อมูลที่เผยแพร่เพื่อปรับเปลี่ยนความคิด มุมมอง อารมณ์ ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายด้วยวิธีการหลอกลวง ทำให้ผู้อ่านรู้สึกคล้อยตาม โดยนำเสนอเนื้อหาบิดเบือนจากความจริงเพื่อปิดบังบางอย่าง เพียงเพื่อการหาประโยชน์ตามที่ได้มีการคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าเพียงด้านเดียว เช่น การเมือง อุดมการณ์ หรือศาสนา (Volkova & Jang, 2018)

4. คลิกเบท (Clickbait) เป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่สนใจคลิกเข้าไปดูเนื้อหาเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้จากการโฆษณา ส่วนใหญ่เป็นข่าวที่ใช้คำหรือรูปภาพพาดหัวที่ทำให้ดูชวนสงสัย หรือดึงดูดใจให้ผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตทั่วไปคลิกเข้าไปอ่าน (Volkova, Shaffer, Jang, & Hodas, 2017)

5. ข่าวขยะ (Junk News) เป็นการรวบรวมข้อมูลหลายประเภท ตั้งแต่การโฆษณาชวนเชื่อ ข่าวแบ่งฝักฝ่าย (Hyperpartisan) หรือข่าวสมคบคิด (Conspiratorial) เป็นข่าวที่เชื่อมโยงข้อมูลแบบไม่มีเหตุผลเพื่อประโยชน์แก่กลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งและให้โทษแก่บุคคลอื่น อย่างไรก็ตามทฤษฎีสมคบคิดยังมีเนื้อหาที่ถูกต้องอยู่บ้าง หรือมีอยู่บางส่วน (Wooley & Howard, 2018)

6. ข่าวลือ (Rumor) เป็นลักษณะของข่าวที่นำเสนอโดยกล่าวอ้างว่าการได้มาซึ่งเหตุการณ์ข่าวยังไม่ได้ได้รับการยืนยัน แต่มีการเผยแพร่ออกไปก่อน (Sunstein, 2007)

ปัจจุบันข่าวปลอมในรูปแบบต่างๆ มีการนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์เพื่อให้สังคมเกิดความวุ่นวาย หรืออาจเขียนขึ้นเพื่อล้อเลียน เสียดสี หากเยาวชนไม่รู้จักการประเมินข่าวปลอมก็อาจจะถูกเกลียดชังจนกลายเป็นการกลั่นแกล้งหรือระรานบนออนไลน์ได้ (Cyberbullying) ดังนั้นหากเยาวชนเรียนรู้ถึงวิธีการประเมินข่าวปลอมเบื้องต้นก็จะเป็นการป้องกันตนเองได้ ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2563; ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์ประเทศไทย, 2563)

1. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผู้จัดทำ/ แหล่งที่นำเสนอข้อมูล เช่น เยาวชนอาจตรวจสอบสำนักข่าว หน่วยงาน องค์กร หรือชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ

2. การตรวจสอบแหล่งข้อมูลอื่นๆ เช่น การตรวจสอบจากแหล่งข่าวหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานอื่นๆ เป็นผู้นำเสนอข้อมูลและจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับข่าวนั้นๆ

3. การตรวจสอบที่มาของข่าว หากเป็นข่าวเก่าที่เคยนำเสนอมาแล้ว แล้วนำมาเขียนใหม่เพื่อให้เกิดความแตกตื่นในสังคม ควรค้นหาข้อมูลข่าวเก่ามาเปรียบเทียบกับดูก่อน หรือหาแหล่งข่าวอ้างอิงแหล่งอื่นๆ

4. การสอบถามแหล่งข่าวโดยตรง หรือเขียนสอบถามในเพจหรือแหล่งข่าวนั้นโดยตรง หากไม่ได้รับการตอบกลับก็ไม่ควรเลือกเชื่อข่าวนั้น นอกจากนี้ควรตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและการอ้างอิง ข่าวที่นำเสนอควรมีแหล่งที่มาของข้อมูลที่ชัดเจน เช่น ใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร

5. การนำเอาประเด็นข่าวไปค้นหาในโปรแกรมค้นหา (Search Engine) เพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติมมาสนับสนุนความน่าเชื่อถือของข่าวก่อน และตรวจสอบวันที่เผยแพร่ข่าว ข่าวปลอมจะระบุวันที่ เวลาเผยแพร่ข้อมูลไม่สมเหตุสมผล เช่น นำข่าวเก่ามาแก้ไขเป็นสถานการณ์ใหม่

การประเมินข่าวปลอมมีความสำคัญกับเยาวชนเพื่อไม่ให้ถูกหลอกและหลงเชื่อง่าย เพราะเนื้อหาข่าวปลอมบางข่าวถูกสร้างขึ้นอย่างน่าเชื่อถือ มีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล หรืออาจนำเสนอข้อมูลเพียงบางส่วน

ทำให้ผู้อ่านเข้าใจผิดได้ ดังนั้นการมีทักษะในการประเมินและตรวจสอบเพื่อที่จะได้ข้อมูลที่ถูกต้องก็จะทำให้เยาวชนเลือกใช้ข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. รูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชน

ปัจจุบันข่าวปลอมยังเป็นประเด็นที่สำคัญเนื่องจากเยาวชนส่วนใหญ่ติดตามข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ หากไม่มีการเตรียมความพร้อมและเรียนรู้ถึงวิธีการประเมินก็อาจถูกหลอกได้ ผู้เขียนขอเสนอรูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชน โดยเล็งเห็นว่าสิ่งที่เยาวชนควรเรียนรู้ประกอบด้วย 1) การป้องกัน ในที่นี้คือ ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 และความเสี่ยงบนออนไลน์สำหรับเยาวชน 2) การประเมินข่าวปลอม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2. รูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์
ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชน

จากภาพที่ 2 รูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชนประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ดังนี้

1. เรียนรู้การป้องกัน (Protection) เยาวชนสามารถเรียนรู้ถึงการป้องกันข่าวปลอมจากการศึกษาในหลักสูตร สื่อมวลชน และผู้ปกครอง โดยการป้องกันมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 (21st-Century Skills) เป็นการพัฒนาทักษะเยาวชนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและรู้จักเลือกใช้เทคโนโลยีให้ถูกต้องเหมาะสม ประกอบด้วย 1) การเรียนรู้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ 2) การเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ 3) การเรียนรู้การประเมิน และ 4) การเรียนรู้การใช้สื่ออย่างมีจริยธรรม

1.2 ความเสี่ยงบนออนไลน์สำหรับเยาวชน (Online Risks for Children) ทำให้เยาวชนเรียนรู้ถึงประเด็นความเสี่ยงที่อาจได้รับการใช้สื่อออนไลน์ ประกอบด้วย 1) ความเสี่ยงบนเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต 2) ความเสี่ยงของผู้บริโภค และ 3) ความเสี่ยงของการรักษาความปลอดภัยและการป้องกันสารสนเทศ ในประเด็นนี้ สื่อมวลชนน่าจะเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่จะช่วยเผยแพร่เรื่องการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ให้แก่เยาวชนได้ทราบ

ถึงความเสี่ยงบนออนไลน์จากการกระทำความผิด การลงโทษ และแนวทางการป้องกัน และในส่วนนี้กลุ่มผู้ปกครองอาจจะคอยดูแลบุตรหลานในการใช้สื่อออนไลน์ก็น่าจะลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการหลงเชื่อข่าวปลอมของเยาวชนได้

2. การประเมินข่าวปลอม (Fake News) เยาวชนจำเป็นต้องเรียนรู้ถึงวิธีการประเมินข่าวปลอม ได้แก่ 1) ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผู้จัดทำ/ แหล่งที่น่าเสนอข้อมูล 2) ตรวจสอบแหล่งข้อมูล 3) ตรวจสอบที่มาของข่าว 4) สอบถามผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ 5) ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและการอ้างอิง 6) ตรวจสอบประเด็นข่าวจากการค้นหาในโปรแกรมค้นหา 7) ตรวจสอบวันที่เผยแพร่ข่าว และ 8) ตรวจสอบโดเมนเนม หรือยูอาร์แอลของเว็บไซต์ที่เผยแพร่ข่าว

6. แนวทางการนำรูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชนไปประยุกต์ใช้

ตัวอย่างการนำรูปแบบไปประยุกต์ใช้มีดังนี้

ตารางที่ 1

การนำรูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์
ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชนไปประยุกต์ใช้

ตัวอย่างข่าวปลอม	การประยุกต์ใช้	
	การเรียนรู้การป้องกัน	การประเมินข่าวปลอม
 ภาพที่ 3. ข้อความคลิกเบททาง SMS เนื้อหาข่าวปลอม: รับสิทธิ์ยื่นสินเชื่อ (KTB) 250,000 บาท	1) ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1.1) การเรียนรู้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ ทำให้เยาวชนทราบถึงเป้าหมายของสื่อ เช่น ถ้าหากไม่ได้ยื่นขอสินเชื่อกับทางธนาคารก็ไม่น่าจะมีการส่ง SMS เพื่อให้รับสิทธิ์ในการยื่นขอสินเชื่อจากทางธนาคาร 1.2) การเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ เช่น การใช้เครื่องมือในการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล 1.3) การเรียนรู้การประเมิน เช่น ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร 2) ความเสี่ยงบนออนไลน์เป็นความเสี่ยงของการรักษาความปลอดภัยและการป้องกัน	การประเมินข่าวปลอมโดยการตรวจสอบแหล่งข้อมูลธนาคารกรุงไทย และสอบถามข้อมูลกับทางธนาคารโดยตรง

	สารสนเทศทำให้ทราบว่าหากมีการเชื่อมโยงตามลิงก์ อาจทำให้เกิดการโจรกรรมข้อมูลส่วนตัว ส่งผลเสีย เช่น เงินในบัญชีหาย การสร้างบัญชีปลอมไปทำธุรกรรมอื่นๆ	
--	---	--

ตัวอย่างข่าวปลอม	การประยุกต์ใช้	
	การเรียนรู้การป้องกัน	การประเมินข่าวปลอม
 ภาพที่ 4. ข่าวปลอมเหน็บแนมรัฐบาล เนื้อหาข่าวปลอม: บิ๊กตู่ คว้าน้ำดับ 1 หน้าด่านที่สุด	1) ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1.1) การเรียนรู้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ ทำให้เยาวชนทราบถึงเป้าหมายของสื่อ เช่น ข้อความที่นำเสนอเป็นเท็จ น่าจะเป็นความตั้งใจให้เกิดความเข้าใจผิดและต้องการโจมตีรัฐบาล 1.2) การเรียนรู้การประเมิน เช่น ชื่อสำนักข่าวสะกดผิด SPPING และไม่มีสำนักข่าวดังกล่าว 1.3) การเรียนรู้การใช้สื่ออย่างมีจริยธรรม เช่น หากแชร์ข่าวต่อ อาจทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิดได้ 2) ความเสี่ยงบนออนไลน์ เป็นความเสี่ยงด้านเนื้อหา หากมีการแชร์ อาจส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่น และอาจเข้าข่ายการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ได้	การประเมินข่าวปลอม โดยการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของเนื้อหาข่าว การเขียนสะกดผิด และอาจนำข้อมูลไปค้นหาจากโปรแกรมค้นหา เพื่อตรวจสอบจากแหล่งข่าวอื่น

ตัวอย่างข่าวปลอม	การประยุกต์ใช้	
	การเรียนรู้การป้องกัน	การประเมินข่าวปลอม
 ภาพที่ 5. ข่าวที่ให้ข้อมูลแบบผิดๆ เนื้อหาข่าวปลอม: รัฐบาลปรับเพิ่มการ จัดเก็บ VAT หรือภาษีมูลค่าเพิ่มเป็น 10%	1) ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1.1) การเรียนรู้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ ทำให้เยาวชนทราบถึงเป้าหมายของสื่อ เช่น การเพิ่มภาษีมูลค่าเพิ่มจากเดิม 7% เป็น 10% ส่งผลกระทบต่อค่าครองชีพและราคาสินค้าต่างๆ ในตลาด 1.2) การเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ เช่น การใช้เครื่องมือในการตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล 1.3) การเรียนรู้การประเมิน เช่น ไม่มีแหล่งข้อมูลที่ชัดเจนว่ามาจากแหล่งข่าวใด 1.4) การเรียนรู้การใช้สื่ออย่างมีจริยธรรม เช่น หากแชร์ข่าวต่ออาจทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิด 2) ความเสี่ยงบนออนไลน์ เป็นความเสี่ยงของการรักษาความปลอดภัยและการป้องกันสารสนเทศ ทำให้ทราบว่าหากนำไปแชร์ต่อควรตรวจสอบที่มาของข้อมูลก่อน และหากแชร์ข้อมูลก็อาจส่งผลกระทบต่อนักเรียน และอาจเข้าข่ายการกระทำผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ได้	การประเมินข่าวปลอม โดยการตรวจสอบแหล่งที่มาจากแหล่งข้อมูล เช่น การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว ที่มาของข่าว และสอบถามข้อมูลจากแหล่งข่าว เป็นต้น

ตัวอย่างข่าวปลอม	การประยุกต์ใช้	
	การเรียนรู้การป้องกัน	การประเมินข่าวปลอม
 ภาพที่ 6. ข่าวปลอมแบบการโฆษณาชวนเชื่อ เนื้อหาข่าวปลอม: ผลิตภัณฑ์เซรั่มที่ทำให้ดั่งได้ได้อย่างรวดเร็วภายใน 7 วัน	1) ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 1.1) การเรียนรู้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ ทำให้เยาวชนทราบถึงเป้าหมายของสื่อ เช่น เป็นผลิตภัณฑ์ที่อวดอ้างสรรพคุณเกินจริง เนื่องจากเซรั่มเป็นผลิตภัณฑ์ใช้ภายนอก ไม่มีทางจะปรับเปลี่ยนโครงสร้างร่างกายได้ 1.2) การเรียนรู้การประเมิน เช่น ไม่มีแหล่งข้อมูลทางการแพทย์หรือสำนักคณะกรรมการอาหารและยาที่ยืนยันว่าใช้เซรั่มดังกล่าวแล้วทำให้ดั่งได้ 2) ความเสี่ยงบนออนไลน์ เป็นความเสี่ยงของผู้บริโภคทำให้ทราบว่าอาจตกเป็นเหยื่อทางการตลาดได้	การประเมินข่าวปลอม โดยการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งที่นำเสนอข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และการอ้างอิงก่อน หรือสอบถามผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ

จากตารางที่ 1 ตัวอย่างการประยุกต์ใช้รูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชน ประกอบด้วยตัวอย่างข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ที่เห็นได้บ่อย ได้แก่ ข้อความคลิกเบททาง SMS ข่าวปลอมเหน็บแนมรัฐบาล ข่าวที่ให้ข้อมูลแบบผิดๆ และข่าวปลอมแบบการโฆษณาชวนเชื่อ ซึ่งเป็นข้อความหรือข่าวที่ไม่มีแหล่งอ้างอิงที่มาของข้อมูล อวดอ้างเกินความจริง หรือต้องการกลั่นแกล้งเพื่อให้เกิดความเข้าใจผิด ในส่วนการประยุกต์ใช้ผู้เขียนนำเสนอเป็น 2 ส่วนตามรูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชน จำแนกเป็น 1) การป้องกัน ได้แก่ 1.1) ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 แบ่งเป็นการเรียนรู้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ การเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ การเรียนรู้การประเมิน และการเรียนรู้การใช้สื่ออย่างมีจริยธรรม และ 1.2) การป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ ทั้งความเสี่ยงบนเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ความเสี่ยงของผู้บริโภค และความเสี่ยงของการรักษาความปลอดภัยและการป้องกันสารสนเทศ และ 2) การประเมินข่าวปลอม เช่น ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผู้จัดทำ/แหล่งที่นำเสนอข้อมูล และตรวจสอบที่มาของข่าว เป็นต้น

7. บทสรุป

ปัจจุบันข่าวปลอมที่นำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ซึ่งเป็นสื่อที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารไปในวงกว้างและส่งผ่านข้อมูลได้รวดเร็วที่สุด โดยข่าวปลอมส่วนใหญ่ที่มีการเผยแพร่ข้อมูลแบบข่าวลือที่เป็นเท็จ ข่าวปลอมถูกสร้างขึ้นโดยไม่มีมูลความจริงหรือข้อเท็จจริงเลย ส่วนใหญ่เป็นการยั่วยุให้คลิกเพื่อเป้าหมายในการเพิ่มยอดคลิกและการโฆษณาชวนเชื่อ นอกจากนี้หากเชื่อมโยงข้อมูลไปยังแอปพลิเคชันที่หลอกลวงอาจถูกขโมยข้อมูลส่วนตัวได้ ทำให้เกิดความเสียหายในด้านต่างๆ ตามมา ถ้าหากเยาวชนไม่รู้จักวิธีการป้องกันและการประเมินข่าวปลอมเลยก็อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดและนำเอาข่าวที่ไม่ถูกต้องนี้ไปเผยแพร่ต่อ ทำให้เกิดความเข้าใจผิดในระดับสังคมและประเทศได้ เนื่องจากกลุ่มเยาวชนมีวุฒิภาวะในด้านการตัดสินใจในระดับน้อย อีกทั้งเป็นกลุ่มเปราะบางที่อาจถูกล่อลวง หลอกลวงง่าย การนำรูปแบบของทักษะสำคัญและการป้องกันความเสี่ยงบนออนไลน์ในการประเมินข่าวปลอมสำหรับเยาวชนไปประยุกต์ใช้จะช่วยให้ความรู้ที่สำคัญทั้งในด้านการป้องกันและการประเมินข่าวปลอม ในส่วนการพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ให้สอดคล้องและเป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ทั้งการเรียนรู้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ การเรียนรู้วิธีการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ การเรียนรู้การประเมิน และการเรียนรู้การใช้สื่ออย่างมีจริยธรรม จะช่วยให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจข้อมูลข่าวที่นำเสนอว่าต้องการสื่อสารเรื่องใด มีเป้าหมายเพื่ออะไร รู้จักใช้เครื่องมือในการค้นหาข้อมูล รู้จักการประเมินแหล่งข่าว และใช้สื่ออย่างถูกต้อง ไม่ส่งผลกระทบต่อตนเองและสังคม เมื่อเยาวชนใช้สื่อออนไลน์ทุกๆ วันย่อมมีโอกาสเสี่ยงทั้งความเสี่ยงจากการใช้งาน การตกเป็นเหยื่อทางการตลาด และความเสี่ยงในด้านความปลอดภัยส่วนบุคคล รวมถึงการเรียนรู้วิธีการประเมินข่าวปลอมจะทำให้เยาวชนพร้อมรับมือกับข่าวปลอมและไม่ตกเป็นเหยื่อข้อมูลข่าวสารที่ไม่ถูกต้องจากสื่อต่างๆ

รายการอ้างอิง

- นันทิกา หนูสม และวิโรจน์ สุทธิสีมา. (2560). ลักษณะของข่าวปลอมในประเทศไทยและระดับความรู้เท่าทันข่าวปลอมบนเฟซบุ๊กของผู้รับสารในเขตกรุงเทพมหานคร. *Journal of Communication Arts*, 37(1), 37-48.
- พิชิต วิจิตรบุญรักษ์. (2554). สื่อสังคมออนไลน์: สื่อแห่งอนาคต. *วารสารนักบริหาร*, 31(4), 99-103.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วิศิษฐ์ เกตุรัตนกุล และคณะ. (2561). บอกต่อสุขภาพดีในสังคมไทยยุคปลอมปลอม. ใน *Fake News วิกฤตสื่อในยุคดิจิทัล*. (น. 23-27). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศูนย์ประสานการรักษาความมั่นคงปลอดภัยระบบคอมพิวเตอร์ประเทศไทย. (2563). *ข่าวปลอมออนไลน์สังเกตอย่างไร ก่อนเชื่อและแชร์*. สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2565 จาก www.antifakenewscenter.com.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2565). *Digital Literacy คืออะไร*. สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.ocsc.go.th/DLProject/mean-dlp>.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2563). *Fake News ลวงให้เชื่อหลอกให้แชร์*. สืบค้นเมื่อ 22 พฤศจิกายน 2565 จาก <https://www.etda.or.th/content/living-in-the-fake-news-era.html>.
- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211-236.

- Alvarez, J. S. (2021). *Are 15-year-olds prepared to deal with fake news and misinformation?*
Retrieved December 1, 2022, from <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6ad5395e-en.pdf?expires=1671161553&id=id&accname=guest&checksum=5054C16EE02719F6293E43BB2D9364B9>.
- American Association of School Libraries. (1998). *Information power: Building partnerships for learning*. Chicago: American Library Association.
- American Library Association. (2000). *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*.
Retrieved December 1, 2022, from <https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1>.
- American Library Association. (2013). *Digital literacy, libraries, and public policy: Report of the Office for Information Technology Policy's Digital Literacy Task Force*. American Library Association (ALA).
Retrieved December 1, 2022, from http://www.districtdispatch.org/wp-content/uploads/2013/01/2012_OITP_digitalreport_1_22_13.pdf.
- Aspen Media Literacy Leadership Institute. (1992). *Media Literacy: A Definition and More*.
Retrieved December 1, 2022, from <http://www.medialit.org/media-literacy-definition>.
- Bateman, C. (2021). *Fake news: Half of UK kids saw more online misinformation in 2020, survey finds*.
Retrieved December 1, 2022, from <https://news.sky.com/story/fake-news-half-of-uk-kids-saw-more-online-misinformation-in-2020-survey-finds-12213722>.
- Cordell, R. (2013). Information literacy and digital literacy: Competing or complementary?.
Communication in Information Literacy, 7(2), 177-183.
- Desai, S., Mooney, H., & Oehrl, J. A. (2018). *Fake News, Lies, and Propaganda: How to Sort Fact from Fiction*.
Retrieved December 1, 2022, from <https://www.projectcora.org/assignment/fake-news-lies-and-propaganda-how-sort-fact-fiction>.
- Dooley, J. J., Cross, D., Hearn, L. and Treyvaud, R. (2009). *Review of existing Australian and international cyber-safety research*. Child Health Promotion Research Centre, Edith Cowan University, Perth.
Retrieved December 10, 2022, from www.dbcde.gov.au/__data/assets/pdf_file/0004/119416/ECU_Review_of_existing_Australian_and_international_cyber-safety_research.pdf.
- Dumitru, E. A. (2020). Testing children and adolescents' ability to identify fake news: A combined design of quasiexperiment and group discussions. *Societies*, 10, 71.
- Fernandez, M., & Alani, H. (2018). Online Misinformation: Challenges and future directions. In Companion of the The Web Conference 2018. In *International World Wide Web Conferences Steering Committee*, 595–602.
- Fielder, A., Gardner, W., Nairn, A., & Pitt, J. (2007). *Fair game? Assessing commercial activity on children's favourite Web sites and online environments*. Retrieved December 10, 2022, from www.agnesnairn.co.uk/policy_reports/fair_game_final.pdf.
- Jaster, R. & Lanius, D. (2018). What is Fake News?. *Versus* 2(127), 207-227.
- Lazer, D. M. et al. (2018). The science of fake news. *Science*, 359(6380), 1094-1096.
- Livingstone, S. (2004). What is Media Literacy?. Retrieved December 10, 2022, from https://www.researchgate.net/publication/30521219_What_is_media_literacy.

- Loos, E., Ivan, L., & Leu, D. (2018). Save the Pacific Northwest Tree Octopus: A hoax revisited. *Information and Learning Science*, 119, 514-528.
- Nelson, C. (2022). *What is Digital Literacy?*. Retrieved December 10, 2022, from <https://decodingdigitalliteracy.org/>.
- Organization for Economic Co-operation and Develop. (2011). *The Protection of Children Online*. Retrieved December 10, 2022, from <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5kgcjf71pl28en.pdf?expires=1673146859&id=id&accname=guest&checksum=77916026204C8E551484F0C416E96416>.
- Positioning, (2014, August 13). *User-generated content*. Retrieved November 15, 2022, from <https://positioningmag.com/58244>.
- Rubin, V., Chen, Y., & Conroy, N. J. (2015). Deception detection for news: three types of fakes. In *Proceedings of the 78th ASIS&T Annual Meeting: Information Science with Impact: Research in and for the Community*, 83.
- Rubin, V., Conroy, N., Chen, Y., & Cornwell, S. (2016). Fake news or truth? using satirical cues to detect potentially misleading news. In *Proceedings of the Second Workshop on Computational Approaches to Deception Detection*, 7-17.
- Sunstein, C. (2007). *On Rumors: How Falsehoods Spread, Why We Believe Them, What Can Be Done*. New Haven: Yale University Press.
- The Royal Society. (2012). *Forward for Computing in UK Schools*. Retrieved December 10, 2022, from <https://royalsociety.org/topics-policy/projects/computing-in-schools/report/>.
- Tornero, J. (2004). *Promoting Digital Literacy*. Retrieved December 10, 2022, from https://www.researchgate.net/publication/271505720_Jose_Manuel_Perez_Tornero_Promoting_Digital_Literacy.
- Tornero, J. (2008). *Media Literacy: New conceptualization, New Approach*. Retrieved December 10, 2022, from <https://core.ac.uk/download/pdf/288483471.pdf>.
- Volkova, S., & Jang, J. Y. (2018). Misleading or falsification: Inferring deceptive strategies and types in online news and social media. In *Companion Proceedings of the The Web Conference*, 575-583.
- Volkova, S., Shaffer, K. Jang, J. Y., & Hodas, N. (2017). Separating facts from fiction: Linguistic models to classify suspicious and trusted news posts on twitter. In *Proceedings of the 55th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics*, 647-653.
- Wooley, S. C., & Howard, P. N. (2018). *Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation on Social Media*. Oxford: Oxford University Press.
- Xu, S., Shtulman, A., & Young, A. G. (2022). Can Children Detect Fake News?. In *Proceedings of the Annual Meeting of Cognitive Science Society*, 2988-2993.